

Zarafa



Foto: Biografcentralen

Zarafa är ett animerat filmäventyr inspirerat av den verkliga händelsen då en giraffunge på 1800-talet fraktades som kunglig present från Sudan till Frankrike. Det är en spännande och gripande berättelse om vänskap, frihet och mod. Filmens visuella kraft kan locka till fördjupning i hur man arbetar med animationen som filmform, men den reser också viktiga frågor om europeisk kolonialisering, slavhandel och rasism ur ett samtida och historiskt perspektiv.

Zarafa är på franska med svensk textremsa. Filmen finns att boka med ett ljudspår där textremsan läses upp på svenska – en bra lösning för barn som ännu inte är läskunniga.

Rek. för åk 1–3

En filmhandledning av LOUISE LAGERSTRÖM

Filmens handling

Under en stjärnbestrodd natthimmel i Sudan sitter två barn fastkedjade, Maki och Soula. Deras hembyar har bränts ned och den franske slavhandlaren kapten Moreno tänker föra dem till

Paris för att sälja dem som tjänstefolk.

När vakterna slumrar till frigör sig Maki från bojorna och springer iväg med Morenos skräckinjagande hund i hämlarna. Maki gömmer sig i rotsystemet till ett enormt apbrödsträd och

Moreno, som tagit upp jakten, ger för tillfället upp.

Detta är den dramatiska och otäckta inledningen till den ”saga” som den åldrade Maki, nu sittande under samma träd, berättar för sina barnbarn

många år senare. Berättelsen om hans möte med beduinen Hassan och karmelen Benhur, uppfinnaren Malaterre och en rad andra märkliga figurer. Men framför allt om hur han hittar en evig vän i giraffen Zarafa.

De möts första gången just där Maki tagit skydd. När de senare släcker törsten vid ett vattendrag dyker Moreno upp och tar Zarafa sedan han skjutit hans mamma. Maki lovar och svär vid den döende giraffhonan att han ska rädda hennes barn. Men giraffungen har även väckt beduinen Hassans intresse.

Efter att ha bevittnat händelsen hotar han Moreno med pistol och lägger beslag på giraffungen, som han döper till Zarafa. Hans plan är att överlämna giraffen till Paschan i Alexandria. Denne ska i sin tur ge Zarafa som en gåva till den franske kungen, för att förmå denne att hjälpa egyptierna att häva turkarnas belägring av staden.

Hassan är inte road av att den envetne Maki följer efter honom genom öknen men inser att pojken inte kan klara sig själv och ger honom både skydd och vatten. Från diversehandlaren Mahmoud, som lever i ett tält i en oas, köper de med sig ett par tibetanska tvillingkor, Sounh och Mounh, som ska ge Zarafa mjölk. Samtidigt färdas Moreno mot Alexandria via båt längs Nilen med sin last av tillfångatagna slavar. Däribland Soula.

Väl i Alexandria välkomnas Hassan och de andra med öppna armar av Paschan som genast vill sätta sin plan i verket. Frågan är bara hur de ska få Zarafa ut ur landet då det är omöjligt att passera hamnen? P

Paschan rekommenderar kapten Moreno som ledsagare, vilket Hassan vägrar att gå med på med tanke på hans handel med stulet gravgods och människor. Istället föreslår Hassan sin gamle vän Malaterre, uppfinnare och ingenjör som äger en luftballong. Den har visserligen aldrig flugit utan förankring, men verkar vara det enda tänkbara alternativet.

Hassan propsar på att Maki ska återvända hem. Men pojken gömmer sig i en höbal. Det tunga följet lyfter med viss möda från Alexandria men börjar snart sjunka och för att inte störta i havet slänger de ut både korna och höbalen där Maki ligger.

Korna och Maki landar mirakulöst mitt på ett grekiskt piratskepp – helt oskadda. Några av sjörövarna vill genast äta upp korna och slänga pojken till hajarna. Men skeppets coola kapten Bouboulina anar att det kan finnas en värdefull last ombord på ballongen de dunsade ner ifrån som hon kanske kan lägga vantarna på.

Både fartyg och ballong anländer till Marseille där även Moreno dyker upp och gör nya försök att få med sig Maki. Hassan och Maki grälar om huruvida Zarafa ska till Paris eller Afrika. Och efter att Bouboulina flirtat med Hassan och övertygat honom om att man måste hålla sina löften verkar Maki få sin vilja igenom.

Men väl upp i luften styr ballongen ändå norrut. Över Alperna hamnar de i en storm som får ballongen att kapsejsa och Soun blir dödad av vargar. Tunnskladda, barfota och nedslagna fortsätter trion och Zarafa genom skogar, slätter och byar på sin vandring genom Frankrike mot Paris.

Där är stämningen upptrissad inför uppvisandet av det nya exotiska inslaget på djurparken Jardin des Plantes. Inte minst kungen Charles X är otålig. Och visst är djuret magnifikt men han tänker inte lägga två strån i kors för att hjälpa egyptierna mot turkarna. Zarafa behåller han dock.

Maki vakar vid Zarafas bur där Moreno hittar honom och tar honom med sig. Han hinner träffa Soula en stund innan hon säljs som hembiträde. Själv tvingas han arbeta i Morenos hem med allt från servering och städning till att underhålla hans två barn.

När djurparken ska introducera ett nytt exotiskt djur, en flodhäst, lyckas Maki och Soula fly från festligheterna. Maki som minns Hassans ord att fråga himlen om råd får syn på Malaterres ballong, som nu blivit en turistattraktion. Den kommer väl till pass.

Han övertalar Malaterre och tillsammans försöker de få med sig Hassan som sedan sitt misslyckade uppdrag sökt tröst i flaskan. Men han är oförmögen att följa med på flygningen.

Framme vid Zarafas inhägnad inser Malaterre att giraffen vuxit sig stor och inte längre ryms i ballongen. Maki tvingas ta farväl av sin vän men uppmuntras av giraffen att ta hand om

Soula och skapa ett nytt liv tillsammans med henne hemma i Sudan.

Moreno, som vägrar se sig beseград, gör ett sista försök att få fast Maki. Plötsligt dyker Hassan upp och försvarar pojken men i tumultet skjuter Moreno Hassan i ryggen. Denne faller till marken medan Maki, Soula och Malaterre lyfter med ballongen. Moreno hänger sig fast i korgen tills Maki biter hans hand och han tvingas släppa. Vad som händer sedan han ramlat ner i isbjörnsburen kan vi bara ana.

Resan hem tar flera år. Men väl där bildar Maki och Soula familj som växer till en hel liten by. Mirakulöst nog överlever också Hassan Morenos skott och styr kosan mot Grekland och sin Bouboulina som han aldrig har glömt. Inte heller hon honom, visar det sig. Zarafa får sällskap i sin fångenskap av en annan giraff. Och vips blir de tre.

Maki lever ett gott och fridfullt liv i byn. Men varje kväll drar han sig ner mot vattenhållet och sin andra familj, girafferna.

Ett klassiskt animerat äventyr

Med *Zarafa* har de två franska regissörerna Rémi Bezançon och Jean-Christophe Lie velat skapa ett episkt och klassiskt animerat filmäventyr i Jules Vernes anda. Både genom att basera historien på historiska fakta om kolonialism och slavhandel och införliva storslagna fantasier för en spännande filmupplevelse.

För Bezançon var det första gången han gjort animerad film medan Lie, som började som animationsassistent för Walt Disney, har arbetat med kända animationer som Ringaren i Notre Dame, Herkules och Tarzan. Han var även huvudanimator för Trion från Belleville samt layout-artist på Kirikou och den elaka häxan.

Idén till *Zarafa* fick Bezançon då han hörde den märkliga historien om hur en giraff 1826 överlämnades som present till den franske kungen. Att den skulle passa bättre i animerad form än som spelfilm blev snart klart.

Makis resa från Sudan, via Alexandria, över Medelhavet och Alperna för att till slut hamna i Paris, bjuder på en hisnande färd både bokstavligen och visuellt. Saharas vidsträckta ökenlandskap, afrikansk savann, hav och snöiga alper skildras med akvarellbetonade



fonder där en tredimensionell effekt skapas genom djupfokusperspektiv. Städerna blir myller av hus, med en lite flytande form snarare än skarpa kontraster. Man har arbetat mycket med skuggor, inte minst på personernas ansikten och kroppar.

- Fundera över vilka miljöer och landskap Maki passerar under sin resa? Vilka olika klimat får han uppleva? Hur skildrar filmen Makis första möte med den stora och historiskt rika staden Alexandria? Vad är det för fornlämningar han ser medan de närmar sig?
- Makis upplevelser är ofta dramatiska. Vilka scener minns ni som otäcka? Vilka miljöer eller människor ter sig hotfulla? Vad i bilderna bidrar till att skapa känslan av oro och rädsla?
- Titta gärna på en karta och se efter hur Makis resa gick. Vilka världsdelar, städer och hav passerar han? Hur långt var det? Hur tänker ni er att en resa idag skulle te sig? Vilka transportmedel skulle man använda?
- Låt eleverna rita en luftballong och skriva en liten reseberättelse de skulle vilja göra med den. Vilka städer, länder, öar och landskap är de nyfikna på?
- Filmens ram är den saga som den åldrade Maki berättar och illustrerar med små figurer för sina barnbarn. I

deras ögon speglas vad som händer Maki som pojke. Vi ser dem andäktigt lyssna, förfäras, gråta och skratta åt de osannolika strapatserna. Hur reagerar de inför olika delar av historien? Vad sätter igång deras egen fantasi och funderingar? Vilka visdomar och lärdomar får de av Maki? Vad får de veta om sin familj och sin by?

Visuellt skiljer sig *Zarafa* från det mesta av det CGI- (Computer Generated Imagery) och 3D-animerade filmutbud som den unga publiken får sig till livs på bio, via nätet eller på dvd. Här byggs filmen upp med hjälp av så kallad cell-animation; traditionellt ritade bilder i tvådimensionell film. Det vill säga handritade teckningar där små skillnader i positioner läggs efter varandra för att skapa rörelse. Något som kräver otaliga stillbilder eller filmceller, som ruta för ruta fotograferas och sammanlänkas till en illusion av rörelse.

- Man kan använda samma metod för att skapa en egen enkel animation! Tag ett block med tunt papper och rita en streckgubbe i hörnet av det nederta papperet. Lägg sedan på det näst nedersta och ändra rörelsen en liten bit, fortsatt med det näst-näst nederta och så vidare. När du drar längst hörnet och låter papperna åka nedåt i en jämn ström så har du plötsligt gjort din egen animation.

Den datoranimerade tekniken har på flera sätt revolutionerat produktionen

och utbudet av långfilmer. På gott och ont. Mycket av hantverket glöms bort medan landvinningar görs kring vad som är möjligt både vad gäller effekter och teknisk briljans.

Vissa filmskapare, som exempelvis den japanska animationsstudio Ghibli med animationsgurun Hayao Miyazaki (*Spirited Away*, *Min granne Totoro*) i spetsen har stretat emot och fortsatt med handtecknad film. Så även vår svenska motsvarighet, Per Åhlin med sin PennFilm studio med klassiker som *Dunderklumpen* och *Resan till Melonia* på meritlistan.

Disney sade sig helt ha slutat med traditionell animation 2004. Ändå återkom de till klassiskt tecknande med filmerna *Prinsessan och grodan* 2009 och *Nalle Puhs film – Nya äventyr i Sjumilaskogen* 2011.

- Hur upplever ni *Zarafa* rent visuellt? Skiljer den sig från filmer som ni vanligen ser? I så fall på vilket sätt? Tänker ni på hur filmerna är gjorda rent tekniskt? Vilka fördelar kan ni se med klassiska filmer respektive filmer med den nya tekniken? Kan ni ge exempel på "gamla" tecknade filmer?
- Ta reda på mer om traditionell animation! Hur går arbetet till egentligen? Hur många tecknade bilder behövs till en långfilm? Hur många personer är involverade i processen? Utgå gärna från ett filmexempel såsom *Zarafa*, *Resan till Melonia* eller *Min granne Totoro*.



• Ett litet prov på hur en animation i sin ursprungliga skissform från *Zarafa* kan se ut:
<https://www.youtube.com/watch?v=so2eAdZubYk>

Ljud och musik för en större filmupplevelse

Ljudet och musiken är av stor vikt för att uppleva *Zarafa*. De atmosfäriska ljuden är sublimt genomarbetade och redan anslaget, trots dess tystnad, är fullt av nattliga ljud från syrsor, fåglar och andra djur som ger den rätta nattstämningen. Rösterna är alla skådespelare som arbetar med inlevelse och karaktär.

Men det är kanske framför allt filmens musikspår som ger *Zarafa* sin episka dimension och lokalfärg. Kompositören Laurent Perez som står bakom musiken har införlivat en rad

instrument för att uppnå en komplex bild av de olika världarna som möts i filmen. Här finns grekisk bouzouki, afrikansk djembetrumma och tum-piano, det västafrikanska stränginstrumentet kora, slaginstrumentet marimba och ett positivspel. Den symfoniorkester som gör filmens tema består av stråkar, tromboner, pukor, klarinetter, tvärflöjter med mera.

De olika instrumenten får också individuella ”roller” under filmens gång. Hoppfullt och vemodigt är den armeniska sångerskas röst som ackompanjerar avsnittet med Hassan som överlever och återförenas med Bouboulina.

• Musiken utgör ofta en större del av filmupplevelsen än man kanske tänker på. Den kan bestå av återkommande teman, som de grekiska piraternas bouzoukimusik, som under-

stryker stämningar och ändrar tempot. Hur mycket är ni medvetna om musiken när ni ser film? Hur upplever ni musiken i *Zarafa*? Vilka instrument kopplar man till olika figurer eller händelser? Finns det instrument som passar särskilt bra för att beskriva specifika känslor och stämningar? Trummor, stråkar, triangel, trumpet eller piccoloflöjt; vilken av deras ”röster” skulle ni koppla ihop med en särskild känsla eller figur?

• Olika filmpartier har återkommande teman. Hur låter musiken när de går i öknen eller under färden över Alperna? Vilken känsla får ni?

• Här ett klipp hur man arbetar med musiken till *Zarafa*:
<https://www.youtube.com/watch?v=YMF5FFZRCdo>

Djuret, människan och friheten

Zarafa handlar om mötet mellan en liten pojke och en giraff. Att Maki har ett speciellt förhållande till Zarafa förstår vi genast. Han lyckas få den törstande ungen att dricka ur sina kupaade händer. Vilket också räddar livet på giraffen under vandringen i öknen eftersom Hassan inte har förstått hur han ska få den att dricka. När Hassan inte lyckas få en droppe mjölk ur korna lyckas Maki utan problem mjölka och dricka direkt från deras spenar.

- Maki tycker att Zarafa är mer värdefull än guld, även om han knappt vet vad guld är. De får en unik kontakt och de talar med varandra även om det är utan ord. Hur ser deras vänskap ut? Vilka andra bevis får vi för Makis unika handlag med djur?
- Under resan dödas en av korna av vargar. Maki är förtvivlad men finner tröst i den buddistiska tron, korna var ju buddister, där Sounhs själ tycks övergå i en gul fjäril som följer med dem vidare. Hur tänker ni kring reinkarnation, återfödande? Om man tror på den, hur skulle djuren behandlas i vår värld då tror ni?

Berättelsen om Zarafa, som i verklighetens fångenskap blev arton år, handlar inte minst om Europas längtan efter djur från andra delar av världen. När Zarafa visas upp i Jardin des Plantes förstår kungen sig inte på vad det är för varelse. Men den roar honom en stund och snart är också giraffmönster högsta mode i Paris. Intresset för Zarafa avtar dock strax och publiken vill överraskas av nya spännande arter.

Under 1800-talet, då filmen utspelar sig, höll vetenskapsmän på att kartlägga de delar av världen som ännu var okända för européerna. Upptäcktsresor var populära, vilket den uppfinningsrike Malaterre är en representant för, och man tog gärna med sig botaniska prover och djur från andra kontinenter.

- Filmens resa är mer spektakulär än verklighetens. Den riktiga Zarafa fick egentligen vandra till fots från Marseille till Paris. Men filmen sätter fingret på det brutala sätt på vilket vilda djur placeras bakom galler i

djurparker där människor får betala för att få en skymt. Hur tänker ni kring det här med vilda djur i bur på djurparker? Är det ett sätt för oss att lära oss om arter från andra delar av världen? Är det bara grymt eftersom de oftast kommer från klimat som inte liknar vårt och är vana att leva fria liv? Har vi rätt att flytta på djuren för vår egen vetgirighet?

- Nu, precis som för nästan tvåhundra år sedan, fascinerar vi av djur från andra kontinenter som har både mytisk, ikonisk och ekonomisk status. Världen över fortsätter jakten på djur till djurparker eller dödandet för troféer eller delar av djuren. Som elefanter betar, noshörningshorn eller djurhudar. Vissa djur, som apor, antiloper och elefanter, dödas för köttet och smugglas. Listan kan göras lång på arter som hotas av illegal jakt och handel. Många djur blir också offer för miljöförstöring, klimatförändringar och utbyggnad av infrastruktur. Ta reda på mer om utrotningshotade djur. Välj någon art som intresserar er och berätta för klassen hur just det djurets status är idag. Hur är läget för exempelvis giraffen? Länk till information om utrotningshotade djur: <http://www.wwf.se/>

Kolonialism och slavhandel

Historien om Zarafa blir som en symbolisk parallell till Makis egen berättelse. I filmens inledning sitter han fångslad i fotbojor, fångad av en fransk slavhandlare som ska sälja honom i hemlandet.

Från 1600-talets slut hade Frankrike bedrivit slavhandel på den afrikanska kontinenten samtidigt som man succesivt lade under sig nya landområden. I stort sett hela Västafrika samt Madagaskar i öster var franska kolonier 1880-1945. Under senare delen av 1800-talet var Frankrike den näst största kolonialmakten på kontinenten efter Storbritannien.

När den europeiska slavhandeln började på 1500-talet, främst driven av Spanien och Portugal, hamnade slavarerna i gruvor och på socker- och bomullsplantager i Sydamerika, Västindien och i Nordamerika. Det är kanske det slaveri vi har hört talas mest om. Men

under 1700-talets mitt till 1800-talets mitt när industrialiseringen utvecklades starkt i Europa behövdes både råvaror (för eget bruk) och arbetskraft. Eftersom man var både militärt och tekniskt överlägsna byggde man ut infrastruktur och kontrollerade handelsvägar och hamnar. Denna epok brukar också kallas *imperialismens era*.

Mellan 1880 och 1914, alltså till första världskrigets utbrott, låg hela Afrika, förutom Liberia och Etiopien, under de europeiska kolonisationsstyrning. Kolonialismen innebar en utarmning av råvaror i afrikanska länder och handlade även om att implementera den egna europeiska kulturen, religionen och språket. Därför är exempelvis flera av de franska kolonierna fortfarande fransktalande.

- För fördjupning: Ta reda på vad *kolonialism* och *imperialism* betyder. Både begreppen och den faktiska betydelsen i historien. Hur såg kartan över Afrika ut mellan 1880-1914? Hur länge behöll Frankrike sina kolonier?

Den kartbild som kolonisationsstyrningarna lämnade efter sig bestämmer än idag mycket av nationsbildningarna. Gränserna ritades ofta med linjal trots att de ursprungliga länderna, stamområdena och rikena hade växt fram organiskt under lång tid.

Den så kallade *Berlinkonferensen* 1885 var en regelrätt förhandlingsomgång där europeiska länder helt enkelt delade upp stora delar av Afrika mellan sig. Vilket innebar att man också lämnade efter sig en grogrund för motsättningar och konflikter då gränserna ofta splittrade hela folk, en kultur eller språkområde.

- ”Vi har dragit linjer där ingen vit man har varit tidigare. Vi har delat ut berg, floder och sjöar till varandra utan att veta var de ligger”, sade den brittiske premiärministern lord Salisbury år 1890. Vad tror ni händer när man delar av länder, folkslag och kulturer på detta sätt?

- Kolonialiseringens eller imperialismens tid i historien är grundläggande för hur det välbärgade och moderna Europa växte fram. Men den formade också en världsbild där afrikanska

länder betraktades som europeiska tillgångar och samtidigt kulturellt underlägsna och mindre civiliserade. Detta legitimerade att Europa tyckte sig kunna underlägga sig dessa länder. Vad känner ni till om hur det påverkat Europas förhållande till den afrikanska kontinenten? Vilka följder har det fått för vår syn på Afrika och de afrikanska ländernas syn på de forna kolonisatorerna? Vad lär ni er om historien och det nutida Afrika i skolan, genom böcker, film och massmedia?

- Även Sverige hade kolonier – i Karibien. 1784 överlät Frankrike ön Saint-Barthélemy till Sverige och Gustav III och fram till 1878 var ön en knutpunkt för slavhandel. Sverige hade monopol på framställningen av så kallade slavjärn, det vill säga den typ av bojor som Maki hade kring fötterna. Ta reda på mer om den här delen av svensk historia. Varför är den inte så känd, tror ni?

Människan som slav och längtan efter frihet

Slavhandel har förekommit i alla tider över hela världen. I det gamla Egypten, i Romarriket, i det antika Grekland, i medeltida Mellanöstern och under vikingatiden. Slavarna (som i Norden kallades trälar) var då en del av egendomen och begravdes ofta tillsammans

med sin ”ägare” när denne dog. Men ibland hade trälarna ett slags familjemedlemsställning med chanser att få det bättre.

Den afrikanska slavhandeln där människor skeppades likt varor över haven var förödande för den afrikanska befolkningen. Familjer splittrades godtyckligt och behandlingen de fick genomlida var fullkomligt omänsklig. Blev de inte sjuka eller dukade under på resan, där de satt fjättrade, fick de arbeta hårt utan några mänskliga rättigheter.

- Förstör inte ”godset”, säger Moreno när hans vakter piskar barnen. Hur behandlar Moreno sina slavar? Vad händer med Soula? Vad menar Moreno med att han vill bryta ned Maki? Vilka sysslor får han göra i dennes hem? Behandlades pojkar och flickor olika, tror ni? På vilka sätt?

- I och med kolonialiseringen i mitten av 1800-talet avskaffades slaveriet i Frankrike men Makis öde utspelar sig tjugo år innan dess. På vilket sätt blir hans öde en parallell till Zarafas? Hur tänker ni er att det skulle vara att berövas sin frihet och behandlas som en vara som man kan köpa och sälja?

- *Zarafa* är också en berättelse om frigörelse och att följa sin övertygelse om att ingenting är omöjligt. Maki

kämpar både för sin egen och Zarafas frihet. Vilka egenskaper har han som gör att han lyckas? Vilka av dem han möter hjälper honom, respektive motarbetar hans mål?

- ”Jag är inte din pappa”, säger Hassan. Men han och Maki utvecklar ändå en speciell relation. Hur skulle ni vilja beskriva den?

Rasism då & nu

En annan anledning som ur europeiskt perspektiv berättigade imperialismen var den moderna rasismen. Främlingsfientlighet är en komplicerad process av rädsla och kollektiva mekanismer, men det kristna Europa hade tidigt en strukturerat rasistisk inställning till andra folk.

Till den europeiska biologiskt baserade rasismen hörde föreställningen att den vite mannen bokstavligen var överlägsen alla andra (såväl vita kvinnor som icke-vita män och kvinnor). Han skulle styra över andra folk och behandla dem som han ville. Den svenska forskaren Carl von Linné har bidragit till många positiva saker inom vetenskapen men hörde även till pionjärerna inom modern rasism när han delade in mänskligheten i tre raser och hävdade att de hade olika egenskaper.

Det är mot den här historiska fonden som Makis berättelse utspelar sig. Filmen blir ett individuellt öde som kan





bli en inledning till frågor kring rasism och hur en historisk världsbild fortsätter att påverka samhället än idag.

- När Maki står inför kungen förolämpas han djupt då denna ber zoologen Saint-Hilaire kontrollera om apuburarna är stängda eftersom en apa ser ut att ha rymt. Fundera över vad den lilla sekvensen berättar om hur den vite mannen, och i förlängningen den europeiska människan, såg på afrikaner?

- En av kolonialismens strategier var att försöka framhålla att man bringade civilisation till en världsdelen som inte hade någon. Vilket inte alls stämde eftersom mycket omfattande civilisationer redan fanns sedan många tusen år. 2013 turnerade den internationella utställningen *Afrikanska mästerverk* i Sverige. Den handlade om den så kallade Ife-kulturen som fanns i nuvarande Nigeria. Utställningen gav en helt ny bild av den afrikanska kulturhistorien. Läs mer om de gamla civilisationerna och fundera över varför vi inte lär oss mer om detta. Bilder och text om utställningen finns här: <http://www.varldskulturmuseerna.se/om-oss/pressrum/pressmeddelanden/afrikanska-masterverk-i-bergrummet/>

Det som Maki råkar ut för är kränkande, förnedrande och grovt rasistiskt. Det är en människosyn vi helst förpassar till historieböckerna. Men världen ser annorlunda ut idag och människor med olika etniska bakgrund lever sina liv i Europa. Det har också blivit mer påtagligt att det finns fördomar hos oss alla som vi kan och bör arbeta med.

Rasism är ett begrepp ni säkert har hört talas om mycket i medierna. Olika värderingar kring ordet har skapat diskussioner som ofta blir infekterade. Definitionen av ordet ser också lite olika ut.

Diskrimineringsombudsmannen DO: "Ursprungligen ett ord som beskriver uppdelningen av människor i ett rassytem där vissa raser biologiskt är underställda andra. Idag pratar man mer om kulturrasism – föreställningen om att kulturer är absoluta, oföränderliga och definierar individens egenskaper."

Forum för levande historia: "Rasism kan kortfattat sägas vara teorier som utgår från att mänskligheten kan delas in i olika raser, att dessa raser har olika egenskaper och begåvningar, att det finns underlägsna och överlägsna raser och människor därmed kan behandlas på olika sätt med hänvisning till ras."

- Har ni stött på rasism? Kan man vara rasistisk utan att man är med-

veten om det? Hur då? Kan rasism finnas mellan vilka folkgrupper som helst eller handlar det om majoritet i relation till minoritet? Hur kan man som individ bli mer uppmärksam kring den här frågan? Diskutera gärna under premissen att det finns oändliga ingångar till ämnet och att respekten inför allas lika värde är det enda oantastliga.

- Ni har kanske snappat upp ord som *rasifiering*, *strukturell rasism* och *antirasism*. Svåra ord som också fått många olika definitioner. En stor fråga i diskussionen kring rasism har kommit att handla om vem som kan vara antirasist. Vem avgör huruvida något är rasistiskt och i vems namn man talar? Detta är givetvis en avancerad diskussion, men också intressant och relevant. Vem kan vara antirasist? Är det endast de som själva utsätts som har tolkningsföreträde? Vilket ansvar har var och en av oss, som alla varande människor? Vad tycker ni?

- I Barnkanalens serie *Kändisbarnvakt* är gruppen Panetoz barnvakter och frågor kring rasism kommer upp. Ta en titt på programmet: <http://www.svtplay.se/video/2466262/avsnitt-3>

Filmiska typer & stereotyper

I *Zarafa* möts figurer med olika bakgrund och etnicitet. I animerad film, precis som i den vanliga spelfilmen, arbetar man ofta med tydligt utmejslade karaktärer som publiken känner igen och snabbt identifierar. ”Den onde” respektive ”den gode”, till exempel. Den rolige, hjälten, den kluriga med flera. I animerad film överdrivs ofta könsmissiga, artmässiga, etniska och nationella drag ännu mer än i spelfilm då det hör till genren att det ska vara roligt och lite karikatymässigt. I och med det ligger det nära till hands att det animerade karaktärgalleriet fastnar i stereotypa och konservativa föreställningar som reproduceras, upprepas och cementerar fördomar.

Disney, som för många barn har varit synonymt med och fortfarande dominerar animerad film på bio, hade från början en utpräglad stereotyp och kolonial blick på allt som inte var den vite mannens Amerika. Ur de avsnitt många ser i *Kalle Ankas julafton* har ju flera av de grävsta rensats ut, såsom en starkt karikerad judisk figur och den svarta docka som skrek ”Mammy”, ett ord förknippat med slaveriet. Kvar finns dock de ”typiska” spanjorerna i *Tjuren Ferdinand* och restaurangägaren Tony i *Lady och Lufsen* som knappast kan misstänkas vara annat än 100 procent ”italienare”.

I *Zarafa* låter man också figurerna låna från etniska stereotyper med en ironisk blinkning åt *Tusen och en natt*-exotiserande idéer om arabvärlden. Beduinen Hassan är lång och mörk, ofta beslöjad och lite hemlig. Paschan är satt, med överdimensionerad turban och enorma ringar. Den ”tokigaste” figuren är kanske entreprenören Mahmoud med sin tandglugg, stora näsa, yviga gester och sin vattenpipa. Piraterna gör väl också skäl för den mest stereotypa bilden av greker som moussakaälskare och bouzoukspelare.

- Fundera över hur de olika figurerna beskrivs utifrån etnicitet och hudfärg. Hur är Maki tecknad? Hur skulle ni beskriva Bouboulina och piraterna? Fundera också över hur slavjägaren Moreno är framställd. Är han möjli-

gen mindre stereotypiserad (även om hans karaktär är alltigenom ond)? Varför tror ni i så fall att det är så? Är det lättare att stereotypisera det som är ”främmande” än det bekanta? Hela produktionen av filmen är fransk. Kan detta ha en betydelse?

- Även platser och länder kan beskrivas stereotypt förenklat och exotiserat. Hur beskriver filmen de olika platserna? Den afrikanska världen kontra den europeiska?

I dagens animerade långfilmer spelar det ingen roll om huvudkaraktärerna är katter, marsvin, hundar, vilddjur, leksaker eller bilar. Etniska och nationella karaktärsdrag utifrån hur de ser ut, betar sig eller sättet att prata för tankarna till olika stereotyper och nationella klichéer. Filmen *Bilar 2* är ett dråpligt exempel på både förmänskligandet av plåtlådor och de nationella karaktärsdrag de behäftas med. Så här presenteras de olika bilkaraktärerna från filmen: <http://www.disney.se/bilar/karakterer>

Det dröjde väldigt länge innan Disney skildrade något annat än klassiska (vita) sagofigurer eller vita hjältar/hjältinnor. *Pocahontas* (1995) var med sin flicka från amerikansk ursprungsbefolkning den första, därpå följde *Mulan* (1998) som var kinesiska och med *Prinsessan och Grodan* (2005) gjorde den första mörkhyade hjältinnan entré. I flera animerade barnprogram finns numera barn med etniskt varierande utseende.

- Den populära filmen *Frost* är ett exempel på hur man skapar skandinaviska stereotyper som förmodligen få barn i Norden känner igen sig i. Fundera över vikten av att barn kan hitta förebilder, känna sig sedda och identifiera sig med personer/figurer på film.

Tips på fördjupning

Läs mer om bildstereotyper på *Bildskolan* med Johanna Rubin Dranger:

<https://feministisktperspektiv.se/2013/08/30/darfor-behovs-bildskolan/>

Filmtips

- *Kirikou och den elaka häxan* (Michel Ocelot, Frankrike Belgien 1998)
- *Resan till Melonia* (Per Åhlin, Sverige, 1989)
- *Dunderklumpen* (Per Åhlin, Sverige, 1974)
- *Spirited Away* (Hayao Miyazaki, Japan, 2001)
- *Min granne Totoro* (Hayao Miyazaki, Japan, 1988)

PRODUKTIONSUPPGIFTER

Frankrike, Belgien 2012

Regi: Rémi Bezançon & Jean-Christophe Lie

Manus: Alexander Abela & Rémi Bezançon

Producent: Christophe Jankovic & Valérie Schermann

Klippning: Sophie Reine

Musik: Laurent Perez Del Mar

Medverkande röster:

Den åldrade Maki – Vernon Dobtcheff

Maki – Max Renaudin Pratt

Hassan – Simon Abkarian

Malaterre – François-Xavier Demaison

Bouboubolina – Ronit Elkabetz

Mahmod – Mohamed Fellag

Moreno – Thierry Frémont

Tekniska uppgifter:

Längd: 78 minuter

Censur: 7 år

Svensk premiär: 6 dec 2014

Distribution:

Biografcentralen

08-515 140 30, info@biografcentralen.se

www.biografcentralen.se

Observera:

Svenska Filminstitutet kan inte garantera att filmen finns i distribution sedan den har slutat visas på ordinarie biografrepertoar. Via länken www.sfi.se/filmdistribution kan ni lära er mer om hur man hittar och bokar film.

Redaktion:

Malena Janson & Kaly Halkawt, Svenska Filminstitutet, december 2014